

פ' אלהי אלהי

202

אחד וכמה שנים יטרחו לבנות ולנאע והכל כדי שבאחד הימים יעבור ירא שמים אחד באותו המקום וימצא בו מנוח. א"כ זו היא טענת האומות. כולם לא עשינו אלא בשביל ישראל. היינו סוף כל סוף. הי' בשביל שיתעסקו ישראל בתורה, ופירש"י שנהי' להם פנאי שמוציאין להשתכר בשוק ומוציאין מזונותיהן וצרכיהן בלי טורח ומתעדין במרחצאות. ובאמת כך הי' סוף כל סוף אלא שהם לא כוונו לזה. וגם הם אינם כ"כ טפשים להטעות את הקב"ה ולומר שכווננו עבור ישראל. אלא שטענתם, סוף כל סוף כל מה שעשו הוא בשביל שיתעסקו ישראל בתורה כדברי הרמב"ם ז"ל, ובשביל מה שלא כוונו לזה אין ראוי לקפח שכם כמו נפל סלע מחיקו ומצאו עני והתפרנס בו ה"ז מתברך עליה. וע"ז השיבם הקב"ה שוטים שבעולם. כי שוטה הוא שאינו יודע להבדיל דבר מדבר שבעיניהם הכל שוה בין כווננו לזה בין לא כווננו, הלוא לצורך עצמכם עשיתם. כלום יש בכם מגיד זאת. היינו דמדה זו לקבל שכר על מעשה אף בלי כוונה כמו שנפל סלע מחיקו כנ"ל מדה זו ניהגת רק בישראל שקבלו את התורה וכנ"ל. שוה הוא הבטחת ולקחתי אתכם לי לעם. שבשביל שהם נמשכין אחר התורה ומצוותי אף בלי שכל לעומתם וכו' שעשייתם אף בלי השכל והכוונה יקבלו עליהם שכר. אבל לא הבילתי מגידים את זאת:

ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה (ו, ט). לכאורה היה צריך להקדים תחילה, "עבודה קשה" ואח"כ לכתוב, "מקצר רוח", שהרי קוצר רוח הוא תוצאה מעבודה קשה. אולם התסבר הוא, כי העבודה שהאדם מוצא בה רצון ותשוקה, ענין ותועלת, אינה גוררת קוצר רוח, אדרבה, הוא מוצא בה קורת רוח, ואפילו אם העבודה עצמה היא קשה ביותר, היא נחשבת בעיניו כעבודה קלה, כמו שנאמר: "ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אתה" (בראשית כט). ברם, כאשר העבודה מתוסרת רצון ותשוקה, ענין ותועלת כלשהם, או אפילו אם זאת עבודה קלה ביותר היא נחשבת בעיניו כעבודה פחד, ואף טרם שהתחיל בה רוחו מתקצרת. בקצור, קורת רוח עושה עבודה קשה לקלה, ואילו קוצר רוח עושה עבודה קלה לקשה. צפון בזה לימוד לדורות בעבודת ה', היהודים שרוחם קצרה, מתוסרת רצון ותשוקה מוצאים את עבודת ה' כאילו היא קשה ומעיקה ואת המצות רואים כעול כבד וכנטל שאין לשאתו, ולעומתם אלו שמחוננים ברוח רחבה, ברצון ובתשוקה של אהבת תורה ויראת שמים, בעיניהם עבודת ה' היא קלה ונוחה מאירת עינים ומשיבת נפש. כבר זעק הנביא: "ולא אתי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל" (ישעיה מג), אם מתייגעים בעבודת ה' זה סימן מובהק כי, ולא אתי קראת יעקב".

עוד אפשר לומר בכונת הכתוב, "ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה", כי משה דבר לישראל על שתי גאולות, על גאולת הנפש, מאפילת וזוהמת מצרים לאור ה'. ועל גאולת הגוף מעבודות לחרות. והנה על הראשונה גאולת הנפש לא שמעו אל משה מקצר רוח, הם היו משוקעים במ"ט שערי טומאה עד שקצרה רוחם להבין שנפשם זקוקה לגאולה, ועל השנייה, גאולת הגוף, לא שמעו אל משה מעבדה קשה, הם ראו שכל מה שמשה מרבה לדבר אל פרעה על גאולת הגוף מעבודות הפחד שלהם היא נעשית עוד יותר קשה.

ולקחתי אתכם לי לעם. כ"כ אני אדמו"ר וצללה"ה דקדק ההנה אמרו ז"ל כל מקום העם הוא לשון גנאי. וכאן שמכשר להם על קבלת התורה למה קרא אותם בלשון גנאי. ופירש"י כי העם הוא לשון גנאי משום דעם הוא מלשון גחלים עוממות שפירושו כבדות מלשון (יחזקאל ל"א) ארזים לא עממהו. וכאן נמי פירושו כך, אבל בשורה היא זו שאפי' כשיהיו בקטנות המוחין בלתי התלהבות אש דת מ"מ יהיו נרצים ומעשיהם יעשו שורש לקטנה ופרי למעלה. ודפח"ח. ונראה דישאל זכו לזה שיהיו נרצים במעשיהם אף בלתי הארת השכל מפני שהקדימו נעשה לנשמע.

שפירשו בספרים הקדושים שלא ימתינו על הוראת השכל אלא מעצמם יהיו נמשכים אחר מאמר השי"ת בלי התחכמות כאמרו ז"ל (שבת פ"ח) אנו דסגינן בשל-מותא [פ' רש"י] התהלכנו עמי בתום לב וכו'. ומה יבוא להבין הדבר בשכלם והיינו שמנעשה יקאו לנשמע, ע"כ זכו שגם המעשה לבד אף בלתי כוונת השכל יהי קודש ויעשה פרי למעלה כנ"ל:

ולפי האמור יש לפרש דברי הש"ס ע"ז (כ'). לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר למי שעסק בה יבוא ויטול שכרו מיד מתקבצין אומות העולם וכו' מיד נכנסה לפניו מלכות אדום תחילה וכו' אמר להם הקב"ה במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים תקנינו הרבה מרחצאות עשינו הרבה כסף וזהב הרבינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה א"ל הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם תיקנתם שווקים להושיב בהם זונות מרחצאות לעדן בהם עצמכם כסף וזהב שלי הוא שנאמר לי רבש"ע ולי הזהב נאום ה' צבאות, כלום יש בכם מגיד זאת שנאמר מי בהם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה, מיד יצאו בפחי נפש, יצאה רומי ונכנסה פרס, וכן כל אומה ואומה וכולן ישיגו תשובה כוונתו. ויש לתמוה ברי לעתיד

הוא עולם האמת ואיך יחשבו האומות להטעות ולומר שכלם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. ועוד את מי יבוא להטעות הלוא להקב"ה שהוא יודע תעלומות לב הם מדברים. וע"כ אינם שוטים גמורים כ"כ, מה גם לעתיד. ועוד מה תשובה השיב להם הקב"ה כלום יש בכם מגיד זאת הלוא די באמרו כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, כי הם לא אמרו כלל שלמדו תורה שיצטרך להשיבם זה, ומלשון זה משמע דאילו ה' בהם מגיד זאת היו צודקים בטענותיהם. ונראה לפרש עפ"י שאמרו ז"ל הרי שנפל סלע מחיקו ומצאו עני ונתפרנס בו הרי זה מתברך עליה. והנה ידועים דברי הרמב"ם שכל התעסקות העולם הוא עבוד ירא שמים

(1)

יִצְחָק עֲמֵרָם אֶת יוֹכֶבֶד וְגַם וְתֵלֵד לֹא אֶת אֶהֱרֹן
וְאֶת מֹשֶׁה [ו כ]. מֶה שֶׁלֹּא הוֹזְכָּר שֵׁם
אֲבִיו וְשֵׁם אִמּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עַד אַחֵר שֶׁנִּצְטָו
לְהִיטֵת הַגּוֹאֵל. נִרְאֶה לְעֵצִי דַּאֲשִׁמּוּעִינָן בּוֹה
שֶׁאִין לֵאדָם לְהִשְׁתַּבַּח בְּבִנו אֶף שֶׁכְּשִׁרְוֹנוֹתָיו
גְּדוּלִים מְאֹד וְאֵף שֶׁנִּתְמַלֵּא הַבֵּית אֹרֶת, וְלֹא
יִסְמָךְ שֶׁאֵ"צ לְהִשְׁגִּיחַ עֲלָיו וּלְלַמֵּד עִמּוֹ בִּיּוֹתֵר
מִשּׁוֹם שְׂוֹדָא יִהְיֶה טוֹב, כִּי דֶרֶךְ הָרַבָּה בְּנֵי
אָדָם שֶׁכְּשִׁישׁ לָהֶם בֶּן בָּעַל כְּשִׁרְוֹן גְּדוֹל סוֹמֵךְ
עֲלָיו שֶׁלֹּא לְחַנְכוֹ וְלֹא לִיַּסְרוֹ בִּיּוֹתֵר כִּי חוֹשֵׁב
שְׂוֹדָא יִהְיֶה ת"ח וִירָא אֱלֹקִים, אֲלֵא אֲדִרְבָּה יֵשׁ
לְחוֹשׁ שֶׁבְּכְשִׁרְוֹנוֹתָיו הַגְּדוּלִים יִתְגַּדֵּל בְּעֵינֵינוּ
אֲחֵרִים וְיִחַפְּתָה לִיצֵרוֹ, כְּגֹדֶל מַחְבִּירוֹ שִׁיַּצְרוֹ
גְּדוֹל הֵימָנו [סוֹכָה גב א], וְצִרִיךְ לְלַמֵּד אֶת
בִּיּוֹתֵר וּלְחַנְכוֹ בִּיּוֹתֵר וְלִהְשִׁיגָה עֲלָיו, שֶׁלֹּכֵן לֹא
נִשְׁתַּבַּח עֲמֵרָם וְיוֹכֶבֶד בְּבִנו הַגְּדוֹל מִכָּל הָעוֹלָם
עַד שֶׁנִּתְגַּדֵּל וְנַעֲשֶׂה נְבִיא ה' חֹשְׁלִית לְגֹאֲלָהּ.

וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתָךְ¹²¹: בְּכָל בְּתֵי הַמְּלוּכָה,
שֶׁכָּל בֵּית מִשְׁתַּמֵּשׁ לְעֶסֶק אַחֵר, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב לְהֵלֵךְ (ח,ה) "וּמִבְּתִיךָ"¹²².
וּבְחֹדֶר מִשְׁכְּבְּךָ: מָקוֹם שֶׁהוּא דֶר מִמֶּשׁ¹²³.
וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ: שְׂרֵי יוֹעֲצֵי פֶרַע.
וּבְעֵמֶךְ: הֵייוֹ אֲנָשֵׁי מִלְחָמָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
לְעִיל (א,ט) וּבִכְמָה מִקוֹמוֹת. וּבְאִשֵּׁר יֵשׁ
הָרַבָּה אוֹפְנֵי אֲנָשֵׁי מִלְחָמָה, "אֵלֶּה בִּרְכָב
וְאֵלֶּה בְּסוּסִים" וְכֹדוּמָה, מִשּׁוֹם הֵכִי כְּתִיב
"וּבְעֵמֶךְ" בְּסִגְרָל¹²⁴ לְשׁוֹן רַבִּים, וְיוֹ"ד
הָרַבִּים חֲסֵרָה ע"פ מִסּוּרָה.
(כט) וּבִכְהָ וּבְעֵמֶךְ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ

הַצִּפְרָדְעִים¹²⁵: גַּם¹²⁶ בְּהִיוֹתָם בְּבִתְּךָ שֶׁמָּה
יוֹסִיפוּ לְעֵלוֹת, הֵייוֹ שְׂוִילִידוֹ שֶׁם הָרַבָּה
כְּמוֹתָם, וְכִדְכְּתִיב בְּתַהֲלִים (קָה,ל) "שֶׁרֶץ
אֶרֶץ צִפְרָדְעִים בְּחֹדְרֵי מַלְכֵיהֶם", הֵייוֹ,
בְּחֹדְרֵי מַלְכֵיהֶם שֶׁרָצוּ.
וְכֹאן¹²⁷ כְּתִיב "וּבְעֵמֶךְ" בְּשׁו"א¹²⁸ הֵייוֹ
— עַם מִיּוֹחָד שׁוֹמְרֵי רֹאשׁ פֶּרַע. וּמִשּׁוֹם
הֵכִי כְּתִיב בּוֹה הַמִּקְרָא קוֹדֵם ל"בְּכָל
עֲבָדֶיךָ", מִשּׁוֹם דְּחִשְׁכִּי יוֹתֵר. וְזוֹ הַמִּכָּה
הִתִּירָה¹²⁹ לֹא שִׁלְטָה בְּכָל עַמִּי פֶרַע
אֲלֵא כּוֹ תַחֲלִילָה¹³⁰ וּבְשׁוֹמְרֵי רֹאשׁוֹ¹³¹
וּבְעֲבָדָיו הֵמָּה שְׂרֵי יוֹעֲצָיו¹³².

וְהֵגַם יָדוּעַ דְּעוֹת שׁוֹנוֹת כִּין הַמִּפְרָשִׁים
מִרְאֲשׁוֹנִים ו"ל אִם הֵיוּ הַצִּפְרָדְעִים מִין
הַיָּדוּעַ הַמִּשְׁחִית הַנִּמְצָא עוֹד הַיּוֹם בִּיאֹר
וְנִקְרָא (קֶרָאָדִיל)¹³³, אֲוֹ הוּא מִין הַנִּמְצָא
כְּרֹבִי הַנִּהְרֹת וְצוּעִיקִים וּמִכְרָכִים¹³⁴. וְלִפִּי
הַבְּרִינֵי שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים אִמְתָּ, בְּכָל אֶרֶץ
מִצְרַיִם¹³⁵ הִיָּה הַמִּין הַשְּׁנִי וְלֹא הַשְּׁחִיתוֹ, אֲךְ
בְּבֵית פֶּרַע וְעַמּוֹ וְעֲבָדָיו¹³⁶ יִצְאוּ הַמִּין
הָרֹאשׁוֹן מִן הַיָּאֹר וְהֵיוּ מִשְׁחִיתִים¹³⁷,
כִּדְכְּתִיב בְּתַהֲלִים (עֲח,ו) "יִשְׁלַח כֶּם עֲרוֹב
וְיֵאכְלֶם וְצִפְרָדְעַת וְתִשְׁחִיתֶם"¹³⁸, וְזוֹ נִכְלָל
בְּלִשׁוֹן "יַעֲלוּ הַצִּפְרָדְעִים" הֵייוֹ הַמַּעֲשִׂים
שֶׁבְּצִפְרָדְעִים.

(כז) נִגּוּף: מִפְרָשׁ בְּמֹדֶרֶשׁ רַבָּה מִלְשׁוֹן
מִיתָה¹¹³, וְמוֹזָה לְמַדּוֹ דְּכָל מִכָּה שִׁמְשָׁה
מִיתָה. וְכִבְר בִּיאֲרֹנוּ לְעִיל (ו,ו) שֶׁהִיָּה בּוֹה
עֵנִין "זִרְוֹעַ נְטוּיָה", וְהַתְּכַלִּית הִיָּתָה¹¹⁴
מִשּׁוֹם שֶׁהִיָּה מָקוֹם לְחוֹשׁ שֶׁלֹּא יִתְקַצֵּף
פֶּרַע וְיִהְיֶה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה
עוֹד מֶה לְעִשׂוֹת, וְכִמְשָׁל הָאוֹחֹז אֶת הַצִּפּוֹר
שֶׁאִם רָצָה מִיד הוּא חוֹנֵקָה. וְבוֹה מוֹבֵן
מִדּוּעַ נִמְצָא זֶה הַרְמוֹז¹¹⁵ בְּמִכְתָּ הַצִּפְרָדְעַת
וְלֹא בְּמִכָּה הָרֹאשׁוֹנָה שֶׁל דָּם, הֵייוֹ מִשּׁוֹם
שֶׁבְּמִכָּה הָרֹאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא שָׁת לְכוֹ לְעִיקֵר
הַמִּכָּה¹¹⁶ לֹא הִיָּה מָקוֹם לְחוֹשׁ שִׁיְהָרוֹג אֶת
כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּצִפְרָדְעִים שֶׁכְּמַעֲט
הָרִגִּישׁ בְּדַבְּרוֹ אֲלֵא שֶׁאֲח"כ חֹזֵר וְהַכְּבִיד
אֶת לְכוֹ, הִיָּה מָקוֹם לְחוֹשׁ שֶׁלֹּא יֵאבֹדֶם
לְגִמְרֵי, מִשּׁוֹם הֵכִי הִיָּה הַצּוּרֶךְ דָּגִם בְּסִילּוֹק
הַמִּכָּה יֵהָא יִשְׁמַשׁ מִיתָה בְּגִדּוּלֵי יוֹעֲצָיו

כִּי שֶׁלֹּא יֵרָא לִידֵי עֵצָה זֹה.
כָּל זֶה לִפִּי הַדְרָשׁ. אֲכָן לִפִּי הַפֶּשֶׁט¹¹⁷
לְשׁוֹן 'נְגִיפָה' הוּא כְּמוֹ "כִּי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ"
(לְהֵלֵךְ כֹּא,לָה) ¹¹⁸ דְּמִשְׁמַעוֹ בְּקֶרֶן הַמִּנְגַּח
בְּדַעַת וְכוֹנוֹהָ לְהוֹיֵק.

אֶת כָּל גְּבוּלֶיךָ: בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ מִים יִצְאוּ
צִפְרָדְעִים, וּכְפִירוּשׁ רַש"י בְּתַהֲלִים (קָה,ל)
עַל הַפֶּסֶק "שֶׁרֶץ אֶרֶץ צִפְרָדְעִים" כִּשֵּׁם
מִדְרָשׁ: אִמְרֵי יוֹחָנָן, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ
רוֹבְצִים מִים הֵיוּ רוֹבְצִים צִפְרָדְעִים. וְהֵכִי
מִבְּאוֹר בְּמִקְרָא לְהֵלֵךְ "נִטָּה אֶת יָדְךָ בְּמִטָּךְ
עַל הַנִּהְרֹת עַל הַיָּאֹרִים וְעַל הָאֲגָמִים",
וּמִשֵּׁם נִתְפַּשֵּׁט בְּכָל הַמְּדִינָה, וְהוּא גְּבוּל
מִצְרַיִם.

(כח) וְשֶׁרֶץ הַיָּאֹר¹¹⁹: בִּיאֹר בִּיחּוֹד יִשְׁרוּץ.
צִפְרָדְעִים: הֵייוֹ מִין גְּדוֹל וּמוֹכָחֵר שֶׁבָּאוֹתוֹ
מִן¹²⁰. וְהֵמָּה:

= ז.כח. ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מפתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנורך ובמשארותיך.

מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמם על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל-וחומר בעצמם מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווים על קדושת השם, כתיב בהו ובאו ועלו וכו' ובתנורך ובמשארותיך וכו', אנו שמצווים על קדושת השם על אחת כמה וכמה" (פסחים נג, ב). הקשה בזה הגאון ה"שאגת אריה", שהוא קל-וחומר מופרד, שהרי גם הם נצטוו, כמו שכתוב "ועלו ובאו", ואיך אמרו ז"ל שלא נצטוו.

הגר"א ז"ע כבן שבע שנים היה בעת ההיא, ונצחו להגאון ה"שאגת אריה". כי אמר שכן היא האמת שנצטוו, אמנם לא נצטוו על שריפת אש לבד, כי אם שיעלו בתנורים ובמשארות ובמטות וכו', והיתה יכולה כל אחת ואחת לומר לחברתה שתלך היא אל התנור, ואני אלך אל חדר המשכבות והמטות.

ומדהלכל גם אל תנור האש, חרי הקל-וחומר עולה יפה. אז

קפץ ה"שאגת אריה" והגביהו ונשקו על מצחו, כידוע.

(פרפראות, לר' אשר זליג קרמר מברוקלין, מהד' תנינא, בילגורייא תרפ"ט, פר' קדושים. וראה ח"י מהר"ל דיסקין כאן, ב"נוסח אחר", שהובאו הקושיא והתירוץ בשם ה"שאגת אריה")

עצמן לתנור וכבשן אש לשריפה מהצפרדעים שלא נצטוו והם נצטוו.

אבל בפסוק כ"ט דכתיב ובך ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים זה

ה" צווי להצפרדעים שיעלו, וידוע שמלת בד מורה שיעלו הצפרדעים בתוך המעים של המצרים, וזה היה עינוי גדול להצפרדעים, עינוי ממושר וצער גדול מאד וזה נסיון יותר מאשר להשרף באש. וזה הנסיון כנסיון של נגדא (הכאות) שממשיך צער בחיים. כללו של דבר על שרפה בתנורים לא ה" ציווי ונכנסו הצפרדעים בלי צווי והכרח, ומזה נשאו חנני מישאל ועזריה, ק"ו על עצמם למסור את נפשם לשרפה.

אבל על נגדא ה" בצווי והכרח, שנאמר ובך ובעמך יעלו הצפרדעים, דהיינו להכנס בתוך מעים של אדם שזהו צער גדול מאד, ע"ז נצטוו הצפרדעים, מזה לא ה" להם להמו"ע קל וחומר מהצפרדעים, שגם הצפרדעים לא הלכו כי אם בצווי ובהכרח מאת ה'. ובוזה אתו שפיר דברי רב שאמר אלמלא נגדוהו לחמו"ע היו פלחי לצלם דעל נסיון של נגידא לא ה" להם ק"ו מהצפרדעים.

ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך וגו' ובעמך ובתנורך ובמשארותיך.

בגמ' פסחים מה ראו חנני מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת ה' לכבשן האש נשאו ק"ו בעצמם מה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ועלו ובאו בביתך וגו' ובעמך ובתנורך ובמשארותיך אימתי משארות מצויין אצל התנור בזמן שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה.

ויש להעיר הלא גם הצפרדעים נצטוו מדכתיב ובך ובעמך וגו' יעלו הצפרדעים דמשמע דרך צווי (דאם דרך נבואה והתראה כבר כתיב למעלה ועלו ובאו וגו') ולפי זה אין כאן ק"ו רק מה מצוינו, ויש אומרים דכיון דהצפרדעים לא נצטוו הכלל כולו ללכת בהתנורים רק מקצתן והבחירה לכל פרט ללכת במקום שירצה לכן מאלה שבחרו ללכת בהתנורים מאלה נשאו ק"ו בעצמן.

או י"ל לפי מה שאמרנו שהפסוק כ"ח לא ה" רק בדרך נבואה והתראה להודיע שיעלו הצפרדעים על מצרים, ושם נאמר ועלו ובאו בביתך וגו' ובעמך ובתנורך ובמשארותיך ולא ה" ציווי כלל להצפרדעים שילכו בהתנורים וממילא ה" להם לחנני מישאל ועזריה ק"ו למסור

(6) 65

(7) 713

(3)

וְיִשְׂרָאֵל הָיָא צִפְרָדְעִים - And the Nile will swarm with frogs. What is a miracle in Judaism? The word "miracle" in Hebrew does not possess the connotation of the supernatural. It has never been placed on a transcendental level. "Miracle" (*pele, nes*) describes only an outstanding event which causes amazement. A turning point in history is always a miracle, for it commands attention as an event which intervenes fatefully in the formation of a group or individual.

As we read the story of the Exodus from Egypt, we are impressed by the distinct tendency of the Bible to relate the events in natural terms. The frogs came out of the river when the Nile rose, the wind brought the locusts and split the sea. Behind the passages in the Bible we may discern a distinct intention to describe the plagues as naturally as possible. The Bible never emphasizes the unnaturalness of the events; only their intensity and force are emphasized.

The reason for that is obvious. A philosophy which considers the world-drama as a fixed, mechanical process governed by an unintelligent, indifferent principle may regard the miracle as a supernatural transcendental phenomenon which does not fit into causalistic, meaningless monotony. Israel, however, who looked upon the universal occurrence as the continuous realization of a divine ethical will embedded into dead and live matter, could never classify the miracle as something unique and incomprehensible. Both natural monotony and the surprising element in nature express God's word. Both are regular, lawful phenomena; both can be traced to an identical source. In the famous Psalm 104, Barchi Nafshi (My soul will bless), the psalmist describes the most elementary natural phenomena such as the propagation of light in terms of wonder and astonishment—no different from Moses' Song at the Sea. The whole cosmos unfolds itself as a miraculous revelation of God. The demarcation line between revelation and nature is almost non-existent. (*The Emergence of Ethical Man*, pp. 187-189)

אין שכחה לפני כסא כבודך

וְיִשְׂרָאֵל הָיָא צִפְרָדְעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתָךְ וּבְחֹדֶר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל מִטָּתְךָ
וּבְבֵית עֲבֹדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ" (ז, כח)

"על שהיו המצריים מעירים אותם משנתם לאמור, עמדו ועשו
עבודת פרעה, הביא עליהם קולנים, שהיו באים הצפרדעים
וצווחים באזניהם" (מדרש לקח טוב)

רואים מכאן מהו דין שמים. אע"פ שהמצריים העבירו את בני ישראל
עבודת פוך בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, והיו מצערים אותם
ומכים אותם מכות נמרצות, "כלו מעשיכם דבר יום ביומו" (שמות ה, יג),
ומה כבר שייך לייחס חשיבות למה שהיו מעירים אותם בבוקר, כלפי
הצער והעינויים והייסורים שסבלו בצרת השעבוד, ובהמתת הילדים, וכי
זה נחשב לייסורים? 6

ובכל זאת הביא עליהם הקב"ה צפרדעים, שצווחו להם באזניהם ובתוך
מעיהם, עד שהצקות היו להם קשות יותר מביאת הצפרדעים כפי שמובא
במדרש.

ללמד מהו דין שמים, שאף הפרטים הקטנים אינם נשכחים, ומשלמים
עבורם, כי, "אין שכחה לפני כסא כבודך" (ברכות לב, ב).

"העיתירו בעדי" (ח, כ"ד)

סיפר מו"ר הרב: בתקופת כהונתי כראשון לציון הוזמנתי לביקור רשמי בוונצואלה.
הטיסה לשם היא טיסה טרנס אטלנטית ארוכה, הכוללת שתיים עשרה שעות
טיסה לארה"ב, ולאחר מכן עוד כארבע וחצי שעות עד לוונצואלה אשר בדרום
אמריקה. אנחנו ישבנו במחלקה הראשונה, כאשר מלבדנו שאר המחלקה הייתה תפוסה
על ידי פמלייתו של נכבד ערבי.

בהגיע מועד ארוחת הצהריים הגיח הדייל את התפריט בפני הערבי. לפתע פרצו
חילופי דברים קולניים בין אשה צעירה אשר ישבה לשמאלו לבין אשה
מבוגרת אשר ישבה לימינו, עד אשר הפסיק הערבי את הוויכוח בקביעה פסקנית.
לשמע דבריו עלתה בת צחוק על שפתיי, והרבנית שאלה אותי לפשר הצחוק.

הסברתי לה: הדייל הציע לערבי את התפריט, והלה הזמין בשר של "דבר אחר". או
או החלה אשתו המבוגרת לגעור בו: מה קרה לך? אנתנו מוסלמים ועפ"י הקוראן
אסור לנו לאכול "דבר אחר", שכחת? אם מישוהו יידע על זה, אתה יודע מה יעשו
לך... האשה הצעירה, לעומת זאת, עודדה אותו לעשות כל מה שליבו חפץ. לבסוף
הכריע הערבי: מי רואה אותנו? אנתנו פה במטוס, בשמיים, גבוה מעל האדמה. מי
בכלל רואה אותנו, אלוקים איננו יושב כאן במטוס. כך הוגשה לפניו צלחת מלאה
חזיר, והלה אכל במלא הפה.

לאחר הנחיתה בוונצואלה הסיעו אותנו לבית מלון, בו נערכה לנו קבלת פנים
תגיגית. בקבלת הפנים השתתפו רבי המדינה ושריה, ראשי הקהילה
היהודית וכן שגרירים רבים. בתום האירוע, לאחר שיצאתי מן האולם, ניגש אלי אדם
אחד ונישק את ידי. "אני שגריר מצרים בוונצואלה" - הציג את עצמו - "ובקשה לי
אל כבוד הרב". עוד לא סיים הלה את דבריו ופתאום שמעתי מאחורי גבי פרץ צעקות
בשפה הערבית. היה זה הערבי מהמטוס, ודבריו פונו לעבר השגריר המצרי. פניתי
אליו בערבית: "בוא הנה! מה אמרת לו?" והוא, לשמע הערבית אשר בפי, נאלם דום.
התברר, שהערבי מהמטוס הוא שגריר ערב הסעודית בוונצואלה, והוא צעק בחימה על
השגריר המצרי: "אתה מנשק ידי רב יהודי? אספר זאת למצרים!" השבתי לו באותה
המטבע: "ואני אספר לכולם שאתה אכלת בשר חזיר, שאשתך אמרה לך לא לאכול".
שמעה זאת אשתו של הסעודי והחלה לגעור בו שוב מהצד: "נו, אתה רואה, אמרתי
לך... ווי, מה יהיה אתנו כעת..." נבהל הסעודי והחזיר כסיד. "סליחה" - פלט לעברי
- "בכלל לא נפגשנו. אתה לא ראית, ואני לא ראיתי..." והלך.

ולמה בא אלי השגריר המצרי? מפני שהיה נשוי כבר תשע שנים ולא נולדו לו
ילדים. כמובן הוא השתוקק לצאצא, ושיהיה בן זכר דווקא. אמר לו נשיא
הקהילה היהודית: "נלך לרב לפגישה אישית, שם תתחנן לפניו שיעתיר עבורך". אף
הנשיא ביקש עבור המצרי: "אם הרב יברכו" - אמר - "הדבר יועיל לנו מאוד לחיזוק
היחסים הטובים עמו". אמרתי לו: "אברך אותך, בתנאי שתסייע לקהילה היהודית
במצרים אשר זכויותיה מקופחות, וכן בתנאי שתבקש מארצך שיאפשרו לרבנות
הצבאית לחפש את גופותיהם של חללי צה"ל (ממלחמת יום כיפור) שלא נודע מקום
קבורתם. אם תעשה כל שביקשתי - אני מבטיח לך, השנה ייוולד לך בן!"

מ.יד. כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי וגו'.

שלשה לגיונות של הקב"ה שנפרע בהם מעוברי רצוננו, והן
אש, רוח ומים. בסדום נפרע באש, במבול במים, ודור הפלגה
ברוח, להפיצם על פני כל הארץ. ואילו במצרים בשלשתם, דם
וצפרדע במים, ארבה ברוח [כמו שנאמר (שם י, יג) "וה' נהג רוח

קדים וגו'], שחין באש [כמו שנא' (שם ט, ח) "קחו לכם מלא
חפניכם פיה כבשן וגו'"]. ובברד היו שלשתם יחד, הוא עצמו
מים, ואש מתלקחת בתוך הברד, "ויהי קולות וגו'" הוא ברוח.
זהו שאמר כאן במכת ברד "אני שולח את כל מגפותי".
(ביאור חג"א לישעיה ד, ח) *